UDK 272(497.6)-36 Katarina (047.31)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 7. XII. 2011.

Marko Dragić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
mdragic@ffst.hr

SVETA KATARINA ALEKSANDRIJSKA U HRVATSKOJ KATOLIČKOJ TRADICIJSKOJ BAŠTINI

Domovina je, dakle, baština te, istodobno, naslijeđena situacija koja proizlazi iz te baštine, ali i ono što se odnosi na zemlju, teritorij. No još više pojam domovine uključuje vrijednosti i duhovne sadržaje koji čine kulturu određene nacije. [...] U samom pojmu domovine, sadržana je duboka veza između duhovnoga i materijalnog vida, između kulture i teritorija.

Ivan Pavao II.

Sažetak

Sveta Katarina Aleksandrijska jedna je od četrnaest Božjih pomoćnica i pomoćnika. Kristova je nebeska zaručnica. Štuje se kao svetica i mučenica u zapadnoj i istočnoj Crkvi. Štuju je i anglikanci i luterani. Mučeničkom smrću posvjedočila je vjeru u Krista 307. godine za vrijeme cara Daie II. Sveta Katarina zaštitnica je djevojaka i žena, filozofa, teologa, prosvjetnih djelatnika, studenata, izdavača knjiga, viših škola i knjižnica. Hrvati katolici iznimno štuju sv. Katarinu. O tome svjedoče suvremene molitve toj svetici, versificirane legende, Katarinine lamentacije. U radu se navodi takvih petnaestak primjera koji se prvi put publiciraju. Za vrijeme turske okupacije Hrvati su se ženili na blagdan sv. Katarine. Toga dana u jednome mjestu znalo se ženiti po šezdeset mladića i djevojaka. Taj običaj uveden je zbog prava prve bračne noći, a u hrvatskoj tradiciji očuvao se do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća.

Ključne riječi: *sv. Katarina Aleksandrijska, molitve, versificirane legende, Katarinine lamentacije*

Uvod

Sveta Katarina Aleksandrijska jedna je od četrnaest Božjih pomoćnica i pomoćnika. Kristova je nebeska zaručnica. Štuje se kao svetica i mučenica u zapadnoj i istočnoj Crkvi. Štuju je i anglikanci i luterani. Mučeničkom smrću posvjedočila je vjeru u Krista 307. godine za vrijeme cara Daie II.

Sveta Katarina zaštitnica je filozofa, teologa, prosvjetnih djelatnika, studenata, izdavača knjiga, viših škola i knjižnica. U kršćanskoj tradiciji ova je svetica i zaštitnica djevojaka i žena. Za vrijeme turske okupacije Hrvati su se ženili na blagdan svete Katarine. Toga se dana u jednome mjestu znalo ženiti i po šezdeset mladića i djevojaka. Taj običaj uveden je zbog „prava prve bračne noći", a u hrvatskoj tradiciji očuvao se do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća.

U Hrvata sveta je Katarina iznimno štovana, a o tome svjedoče i srednjovjekovne molitve upućivane njoj. Mnogobrojne su molitve koje i u naše vrijeme kazivači kazuju. Osim molitava Hrvati kazuju i izreke vezane za blagdan svete Katarine te Katarinine lamentacije i versificirane legende o njoj. Takvih je u ovome radu petnaestak. Ti se primjeri interpretiraju u teološkome, etnološkome, antropološkome i povijesnome kontekstu.

1. Život i mučeništvo

Životopis sv. Katarine isprepleten je činjenicama i legendama. Katarina (grč. Aikaterina – ona koja je čista) Aleksandrijska, poznata i kao Sinajska, potječe iz egipatske plemićke obitelji koja je kraljevskoga podrijetla. (Po nekima bila je kći ciparskoga kralja koji je umro mlad.) Pretpostavlja se da je rođena 282. godine. Djetinjstvo je provela usamljena u Aleksandriji čitajući knjige. Prema legendi Katarina je prije krštenja u snu vidjela Djevicu Mariju kako u naručju drži dijete Isusa. Djevica je zamolila Isusa da uzme Katarinu za svoju službenicu, ali je dijete okrenulo glavu rekavši da ona nije dovoljno lijepa. Katarina je međutim nadaleko bila poznata po svojoj ljepoti i učenosti. Kad se probudila, pitala se kako bi se svidjela malomu Isusu i do krštenja se nije smirila. Nakon

krštenja Krist joj se ponovno pokazao u snu, stavio joj prsten na ruku i uzeo je za svoju nebesku zaručnicu. Probudivši se, vidjela je prsten na svojoj ruci i nosila ga je do kraja života.

U to je vrijeme car Maksimin II. Daia na vlasti naslijedio rođaka Galerija te je vlast dijelio s Konstantinom Velikim[1] i Licinijem. Izabrao je Aleksandriju za glavni grad svoga dijela carstva. Odlučio je iskorijeniti sve kršćane. U tome gradu živjela je ljepotica Katarina, obrazovana u svih sedam lijepih i plemenitih umjetnosti.[2] Katarina je odlučila posjetiti cara i odvratiti ga od njegove odluke. Govorila mu je kako se on divi hramovima koje su ljudskim umijećem sazidani i koji lako mogu postati običan prah. Umjesto toga trebao bi se čuditi nebeskoj ljepoti, suncu, mjesecu, zvijezdama jer se nikada ne umaraju u svojoj službi. No povrh toga trebao bi se diviti Gospodinu kojemu nema takmaca: „njega štuj, njemu se klanjaj, njega slavi i zapovij sam sebi i svim podložnikom svojim…“ On je Bog, Vladar vladajućih, koji je poslao svoga Sina, Gospodina našega Isukrsta koji bî začet od Duha Sveta, rođen od Marije Djevice, mukom križa i krvlju svojom sav svijet prosvijetlio i sve koji u njega vjeruju u nebeska kraljevstva doveo.[3]

1 Konstantin Veliki (Niš, 28. veljače 272. – Izmit /Turska/, 22. svibnja 337.), sin Konstancija I. Klora i Helene (Jelene, Jerine) koja je živjela povučeno dok Konstantin nije došao na vlast nakon odstupanja s vlasti cara Dioklecijana. Na Zapadu su ga izabrale britanske legije. S Maksencijem se sukobio kod Milivijskoga mosta 312. godine. Po jednoj legendi na nebu je ugledao znak križa ispod kojega je pisalo „In hoc signo vinces“ (U ovom ćeš znaku pobijediti). Tu je poruku prihvatio svojim geslom i postao kršćaninom. Po drugoj legendi dok je car Konstantin bolestan od gube ležao u postelji, ukazali su mu se sveti Petar i sveti Pavao i rekli da sebi pozove Silvestra. Car je na slici koju mu je pokazao Silvestar prepoznao svece koji su mu se javili te je odlučio prihvatiti Silvestrovu njegu. Silvestar ga je odveo do nekoga ribnjaka i krstio ga, a car je odmah ozdravio. Milanski edikt objavio je 313. godine, a time je kršćanstvo postalo slobodna vjera. Nakon toga kršćanskoj je Crkvi podijelio mnoge darove od kojih je njegova majka gradila mnogobrojne crkve, među kojima je i Bazilika rođenja Isusova u Betlehemu za koju se vjeruje da je izgrađena na mjestu Isusova rođenja. Konstantinov edikt objavljen je 7. ožujka 321., a njime je uvedena nedjelja kao građanska institucija i kao svetkovina. Pripovijeda se i da je Silvestar krstio Konstantina potkraj njegova života. Konstantina je mučila savjest zbog mnogih okrutnosti koje je za života učinio pa je zamolio Silvestra da ga krsti i tako se očisti od gube svojih grijeha. Ukinuo je gladijatorske igre. Proglasio je Novi Rim koji je kasnije po njemu prozvan Konstantinopol.

2 Usp. „Život sv. Katarine“, *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, prir. Vjekoslav Štefanić i sur., PSHK, knj. 1., Zagreb, 1969., str. 275.

3 Usp. *isto*, str. 276.

Iznenađeni car pozvao je pedesetoricu najučenijih mudraca da se suoče s Katarinom i pobiju kršćansku vjeru tvrdeći kako Krist ne može biti Bog jer je umro na križu. Međutim Katarina je izvrsnim govorničkim umijećem te dobrim poznavanjem filozofije i teologije na svoju stranu pridobila mudrace koji su prigrlili kršćanstvo. Car ih je dao svakojako mučiti, ali se nisu pokolebali. Stoga je naredio da se mudraci pobiju, a Katarina utamniči.

Car je uzalud glađu i bičevima s olovnim kuglama pokušavao prisiliti Katarinu na pokornost. Anđeli su joj donosili hranu. U to se vrijeme careva žena s pratnjom obratila na kršćanstvo. Car je tada mučio i caricu. Rasrđen, car je donio smrtnu presudu za sve kršćane osim Katarine. Zanesen njezinom ljepotom ponudio joj je brak, ali je ona to s gnušanjem odbila. Očajnički je naredio da je svežu između četiriju kotača optočenih oštricama i da je tako iskidaju na komade. Međutim dok se presuda izvršavala, snažan je plamen s neba uništio kotače, pobio krvnike i vojnike koji su ih pratili, a Katarina je ostala neozlijeđena. Tada se dvije stotina vojnika obratilo na kršćanstvo.

Raspamećeni je car zapovjedio da se svih dvjesto vojnika pobije. Dao je pogubiti i caricu. Po nekima javno ju je ponizio na stratištu odsijecanjem dojkā,[4] a po drugima i carici je odrubljena glava.

Po carevoj zapovjedi Katarinu su oko 307. godine odveli izvan grada te joj odrubili glavu. Tada je, prema legendi, iz njezina tijela umjesto krvi poteklo mlijeko, a anđeli su njezino tijelo prenijeli na Sinaj i ondje ga na skrovitu mjestu pokopali. U blizini toga mjesta podignuta je znamenita bazilika ovoj svetici u časti koja i danas ondje postoji. Svetičini zemni ostatci preneseni su u tu crkvu.

Prije mučeničke smrti Katarina je zamolila Boga da svima koji se budu sjećali njezina mučeništva podijeli dovoljno kruha, vina, zdravlja i poštedi ih od prirodnih nepogoda, bolesti te posebice od nenadane smrti u porodu ili zbog pobačaja.

Spomendan svete Katarine Katolička crkva slavi 25. studenoga. Pravoslavna crkva slavi ju 24. studenoga (7. prosinca po gregorijanskom

4 Usp. ANTE ŠKROBONJA, *Sveti od zdravlja: Ilustrirani leksikon svetaca zaštitnika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 113.

kalendaru). U kršćanskoj ikonografiji ova se svetica prikazuje s kotačem na kojemu su bodeži. Kruna na glavi predstavlja njezino kraljevsko podrijetlo, palma simbolizira pobjedu, a knjiga je znak njezine učenosti. Pokatkad se prikazuje i s mačem kao simbolom njezina mučeništva. Mnoge slike prikazuju zaruke svete Katarine i Krista. Na nekim je slikama sveta Katarina s knjigom koja predstavlja njezinu učenost.[5]

2. Mnogostruka zaštitnica

Odlučnost, ljepota, razboritost, učenost, hrabrost, molitva Svevišnjemu uoči smaknuća, mučenička smrt snažno nadahnjuju razna zanimanja, bolesnike i ljude u raznim prilikama. Stoga je sveta Katarina zaštitnica filozofa, teologa, prosvjetnih djelatnika, studenata, izdavača knjiga, viših škola i knjižnica.[6] Ovoj se svetici kršćani mole za zdravlje usta i jezika, za lak porod te za zaštitu od nesretnih slučajeva i pobačaja.

U kršćanskoj je tradiciji sveta Katarina i zaštitnica djevojaka i žena. Za vrijeme turske okupacije od Svete Kate pa do korizme vjenčanja su se obavljala samo na blagdan svete Kate. Razlozi tomu bili su u pravu prve bračne noći (*ius primae noctis*)[7] po kojem je Turčin morao spavati s mladom prvu večer. Pravo prve bračne noći vrijedilo je za nevjeste kmetova ili slugu jer su one bile kršćanke (vlahinje), a muslimani nisu bili kmetovi. Na dan udaje kršćansku bi mladu posjetio begov ili agin predstavnik, obično u počasnoj vojničkoj pratnji. Predstavnik bi zatim odveo mladu do begove (agine) kuće gdje bi provela dan i noć, a zatim bi je otpratio njezinoj kući ujutro na dan vjenčanja. Za vrijeme boravka kod bega ili age kršćanska bi djevojka bila odjevena u tradicionalnu tursku odjeću

5 *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, prir. Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 324. – 325.

6 A. Škrobonja, *n. dj.*, str. 114.

7 To je pravo široko prakticirano u Europi, a posebno u zemljama Otomanskoga Carstva: u Grčkoj, Bugarskoj, Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj. Zaplet u operi Le Nozze di Figaro (Figarova ženidba), Wolfganga Amadeusa Mozarta, zasnovan je na pravu prve bračne noći. Figaro i Susanna spremaju se za vjenčanje, ali grof Almaviva, gospodar dvorca kraj Seville u Španjolskoj, želi iskoristiti svoje pravo i provesti noć sa Sussann prije Figaroa. To pravo prestalo je u Rusiji u XIX. stoljeću. U Americi je to pravo (neslužbeno) postojalo sve do Građanskoga rata.

– u dimije skrojene od tankoga, često zlatom prošaranoga tkanja koje ističe ženstvenost. Kosa im je bila prekrivena maramom.

Za vrijeme turske vladavine zbog prava prve bračne noći djeca koja su se rađala iz toga „prava“ bacana su u jamu. Ona djevojka koja bi bila kod age išla bi kući ocu i majci dvadeset jedan dan. Ako bi se pokazalo da je zatrudnjela, dijete bi završilo u jami.[8] Međutim neke su djevojke ostajale trudne te su tu djecu rađale u braku sa svojim mužem. Neki su kazivači navodili takve primjere. Golem je broj kazivača koji i danas pripovijedaju o tome gnjusnom „pravu“.

Zbog takvih zločina mladići su odlučili[9] ženiti se na blagdan svete Kate. Znalo se za jedan dan vjenčati po šezdeset parova. Taj običaj održao se sve do Drugoga svjetskog rata, a u nekim mjestima do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća.[10]

U Kastvu se na blagdan svete Katarine vjenčavalo dvadesetak parova.[11] U mnogim mjestima do naših dana održala se tradicija po kojoj se ne održavaju svadbe za vrijeme došašća. Stoga su primjerice u vareškome kraju djevojke pjevale:[12] *Sveta Kato, rastavi me s majkom / da ne čekam ćelavog Andrije.*[13]

8 Kristina Zovko zapisala je 2008. god. u Ilićima, a ispripovjedio joj je Marinko Bošnjak (rođ. 1958. g. u Grabovoj Dragi). Rkp. FF MO, sv. 2008., D.

9 U nekim krajevima pripovijeda se da su se tome dosjetili svećenici.

10 Zapisao sam 1995. godine u Kraljevoj Sutjesci. Kazivači su mi rekli kako se taj običaj zadržao sve do 1963./1965. godine. Ivan Aljinović kazao mi je kako su 1941. godine u jednome danu vjenčana 53 para. Iste sam predaje slušao i u drugim krajevima u BiH. Tako mi je moja pokojna majka Cvita Dragić (1922. – 1991.) kazala kako je 1940. godine, kada se ona vjenčala, u Rami bilo šesnaest vjenčanja.

11 Dunja Rihtman-Auguštin, *Knjiga o Božiću: Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995., str. 24.

12 O tome više: Marko Dragić, „Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata“, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 3, Split, 2008., str. 414. – 440.

13 Sveti Andrija brat je Šimuna Petra. Bio je ribar u Betsaidu u Galileji i jedan od prvih Kristovih učenika. Po predaji, kad su se apostoli razilazili i kad je svima određen jedan dio svijeta gdje će propovijedati Kristovu vjeru, Andriji su dodijeljeni sjeverni krajevi sve do današnje Ukrajine. Obratio je velik broj osoba na kršćanstvo te se rimski upravitelj Patrasa u Grčkoj uplašio narodnoga ustanka. Naredio je da se Andrija uhvati i stavi na svakakve muke. Na kraju ga je pribio na križ koji je po nekima bio u obliku znaka X. Jedan je od glavnih zaštitnika Škotske.

3. Izreke, usmene lirske pjesme i molitve

Sveta Kata u hrvatskoj tradicijskoj kulturi označuje početak adventa ili došašća, kao i posljednji dan jeseni i početak zime: *Sveta Katarina van, / Do Božića misec dan*; te *Sveta Kate peci k vatri gnjate, / U nidra ruke, ne vadi ih vanka / prije Svetog Marka.*[14] U narodu je i sada izreka *Sveta Kata, snig na vrata.* U Gdinju na Hvaru i danas se kaže: *Sveta Kate točni dan, do Božića misec dan.*[15]

U Poljicima su pastirice nosile jednu ili dvije svijeće od voska na zavjet svetoj Katarini za zdravlje ovaca, „jer je Katarina devuta [pobožna] pred Bogom"[16]. U kaštelanskoj tradiciji blagdan svete Katarine nazivao se kamenom međašem jer je od toga dana bilo „mirnije i ozbiljnije vrime"[17].

Štovanje svete Katarine u Hrvata iskazuje se i nadijevanjem imena: Kata, Kate, Katica, Katarina, Kota, Kaja. Diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine Hrvatice kazuju usmene lirske vjerske pjesme kojima se štuje i časti sveta Katarina. Početkom XXI. stoljeća mnoge Hrvatice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini kazuju usmene lirske pjesme o starokršćanskoj mučenici svetoj Katarini. U južnoj i jugoistočnoj Hercegovini žene se tradicionalno utječu i mole ovoj svetici. Jedna od tih molitvi glasi:

Sveta Kate, Božja službenice,
ti si postila trines dana,
trines ponedeljaka.
U tamnici klečeć, srcem ječeć,
sa sestrama se Bogu molila:
„Ko bi ove moje molitve molio:
triput, večer liježući,
triput, jutrom ustajuć,

14 Narodno je vjerovanje da je sunce „zdravo" istom od Svetoga Marka (25. travnja).

15 U Gdinju na Hvaru 2007. godine zapisala je Ivana Kardum. Tamošnja je tradicija da su prvi stanovnici u Gdinj došli iz Slavonije i Bosne te da su zaselak Visoku osnovale obitelji Visković i Ćurin koje su u XVII. stoljeću došle s područja Crvenoga Grma (kod Ljubuškoga) u Hercegovini. Rkp. FF ST, sv. 2007., S.

16 Frano Ivanišević, *Poljica, narodni život i običaji*, reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split, 1987., str. 457.

17 Ana Carev zapisala je 2010. godine. Ispripovjedio joj je Tonči Rokov rođen 1950., predsjednik Vatrogasnoga društva u Kaštelima. Rkp. FF ST, sv. 2010., S.

Bog mu dao lijep dar,
na umrli dan,
da mu duša vidi raj.“[18]

U toj molitvi šest posljednjih stihova susrećemo u brojnim molitvama upućenima ponajviše Djevici Mariji. Među tih šest stihova dvije su anafore triput, a broj tri u kršćanstvu simbolizira Presveto Trojstvo, ali i Kristovo uskrsnuće jer je Krist u grobu proveo tri dana.[19] Istovjetnu molitvu žene mole u Katunima kod Šestanovca.[20]

U Komiži na Visu osobito se štuje mučenicu Katarinu, a na njezin blagdan misa se služi u crkvi Gospe od sedam žalosti (Novoj crikvi).[21] Tamošnji vjernici kazuju pjesmu „o svetoj Koti“:

Oj ti, Kote, Katarina,
velo diko materina!
Hodil te je kroj prositi,
da mu hoćes zena biti.
Da ćes sesti nasrid groda,
kano kita suheg zlota.
Kugul[22] *bude prohoditi,*
svak će ti se pokloniti.
A nison ti, mojko, rekla
pri neg son ti razum stekla
da jo neću muza vika,[23]
već Isusa pravednika.[24]

18 Kristini Aleksić u Hodovu kod Stolca 2008. godine ispripovjedila je Nada Aleksić (djev. Palameta, rođ. 1950. godine u Prenju.) Pohađala je nekoliko razreda osnovne škole. Sa svojom obitelji sada živi u Hodovu. Rkp. FF MO, sv. 2008., D.

19 Prvi pravi matematičar Pitagora (Sam, oko 582. pr. Krista – Mezopotamija, oko 496. pr. Krista) broj tri smatrao je brojem dovršenosti koja se iskazuje početkom, sredinom i svršetkom.

20 Matilda Škare zapisala je u mjestu Katuni (općina Šestanovac), 7. 4. 2010. godine. Ispripovjedio joj je Mate Mandušić, rođ. 1989. godine, a molitvu je naučio od Filomene Mandušić, djev. Bašić, rođ. 1914. god. Rkp. FF ST, sv. 2010., Z.

21 Gospa od sedam žalosti je novosagrađena crkva, mala je.

22 Tko god.

23 Nikad.

24 Domenik Kargotić zapisao je 27. 3. 2010. u Komiži na Visu. Ispripovjedila mu je Jozica Borčić, djev. Mardešić, rođ. 1924. godine u Komiži. Rkp. FF ST, sv. 2010., S.

U sljedećoj dijaloškoj pjesmi anđeo s neba pita svetu Katu:

Sveta Kate kolovita,
anđeo te s neba pita:
„Oćeš li se udavat'?“
„Ja se neću udavat',
ni za grije poznavat'.
Marija mi prsten dala,
ni od srebra ni od zlata,
već od krvi ispod vrata.“ [25]

Krv predstavlja život i čovječju dušu. Na Veliki četvrtak Isus je sa svojim učenicima posljednji put proslavio židovski blagdan Pashu,[26] i to dan prije samoga blagdana te ustanovio svetu misu. Isus Krist svojom je prolivenom krvi na križu otkupio čovječanstvo. Crvena boja krvi simbolizira sve mučenice i mučenike koji su život žrtvovali ostajući vjerni Kristu.

U usmenoj komunikaciji do naših dana očuvao se motiv o svetom Petru koji crkvu gradi ni na nebu ni na zemlji, već u oblaku na ogranku. U tim sagrađenim crkvama Isus misu govori i pita Majku Mariju je li misa lijepa. U sljedećoj pjesmi u sagrađenoj crkvi Isus misu govori, Katarina odgovara, a Magdalena ga opslužuje:

Sveti Pero crkvu gradi
u oblaku na ogranku.
Sve kuća blizu puta,
svetim križim podaprta.
Tude će se narod sleći,
di će Isus misu reći.
Katarina odgovara,
Magdalina osluživa.

25 Anđela Buljac zapisala je u kolovozu 2010. godine u mjestu Hrvace kod Sinja. Ispripovjedila joj je baka Zorka Buljac, rođena Janković, 12. 3. 1930. Rkp. FF ST, sv. 2010., Z.

26 Pasha je Židovski blagdan u znak zahvalnosti Bogu koji ih je izveo iz egipatskoga ropstva. Na taj blagdan Židovi kolju janje ili kozle, ne smijući žrtvi slomiti nijednu kost, te pečeno meso uz beskvasne kruhove i gorko zelje obiteljski obredno blaguju za večeru. Usp. *Leksikon ikonografije...*, str. 450.

Katarina, ja te volju,
nije misa nikad bolja bila,
neg' danas u tvoga Sina,
Isukrsta Gospodina.
Sine Božji budi faljen
po sve vike vikov. Amen.[27]

U hrvatskoj usmenoj lirici govori se o cesaru koji je svetu Katu bacio u vatru. U kršćanskoj simbolici vatra predstavlja mučeništvo i vjerski žar, kao i pobjedu svjetla nad tamom.[28] Katarinu su sve djevojke obilazile:

Kad je cesar bacio
svetu Katu u vatru,
sve cure dolazile,
Katu oblazile.
Iz glamanja vrila vrije,
a iz Kate sunce grije.
Mjesecom se opasala,
zvijezdama kose pokitila.
U rukama knjige drži,
prid anđelom Boga moli,
anđeli je služe,
po sve vijeke vjekova, amen.[29]

U više lirskih pjesama susreću se slikoviti i simbolični stihovi: *a iz Kate sunce grije / Mjesecom se opasala, / zvijezdama kose pokitila.* Sunce označuje Isusa Krista. Sunce i mjesec spominju se i u Otkrivenju te se vezuju za Blaženu Djevicu Mariju.[30] Često se sunce i mjesec pojavljuju

27 Božana Ostojić zapisala je 2006. god. u Rumbocima u Rami. Ispripovjedila joj je Anica Lovrić, djev. Ivić (rođ. 1919.). Rkp. FF MO, sv. 2006., D.

28 Vatra je magijski izvor moći. Narod vatri pripisuje i svojstva demona te se vjeruje da onaj koji preskoči vatru pobjeđuje demone. Bolesti su u narodnoj percepciji demonska bića.

29 Ivani Šoljić 2009. god. na Šćitu u Rami ispripovjedila je Delfa Filipović, rođ. 1944. godine. Rkp. FF MO, sv. 2009., D.

30 „I znamenje veliko pokaza se na nebu: Žena odjevena suncem, mjesec joj pod nogama, a na glavi vijenac od dvanaest zvijezda."

u prizorima Kristova raspeća predstavljajući žalost svega stvorenja prilikom Kristove smrti.[31] Polumjesec u kršćanstvu simbolizira Bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije. Zvijezda u kršćanstvu simbolizira božansko vodstvo ili božansku naklonost. Dvanaest[32] zvijezda predstavlja dvanaest izraelskih plemena kao cjelovitost Božjega naroda ili dvanaest apostola kao predstavnika cijele Crkve. Blažena Djevica Marija okrunjena je s dvanaest zvijezda.[33]

U Zagvozdu se svatko veseli svetoj Kati *jer je bila svetica mučenica, a naš je narod patnički živio:*

Sveta Kate, Katarina,
lijepa dika materina.
Nije Kati dvanest ljeta,
ljepša Kate od sveg svijeta.
Prosili je cariđani
i svi drugi kapetani.
U dvor su joj dolazili,
majci su joj govorili:
„Hoćeš li nam Katu dati,
ona će se našom ženom zvati."
Majka Katu dozivala
i ovako ´ćeri govorila:
„Oćeš li se udavat
i za grih spoznavat?"
Na te riječi Kata odgovara:
„Ja se neću udavat,
ni za grih spoznavat.
Bit ću čista golubica,
Isusova zaručnica.
Isus me je darovao,
na kamenu prsten dao.

31 Usp. *Leksikon ikonografije...*, str. 552.
32 Broj dvanaest u kršćanstvu simbolizira savršen sklad između zemaljskoga i nebeskoga (četiri puta tri). U opisivanju nebeskoga Jeruzalema dvanaest je temelja – dragulja, dvanaestora su vrata. Usp. *Leksikon ikonografije...*, str. 212.
33 Usp. *Leksikon ikonografije...*, str. 593., 212.

Nit je od srebra, ni od zlata,
već svoje krvi ispod vrata."[34]

Kata u navedenoj pjesmi priopćuje svoju odluku da se ne će udavati i da će biti čista golubica.[35] U starokršćanskoj umjetnosti golubica je simbol čistoće i mira. U Bibliji se golubica, golubići, golub, spominju pedesetak puta. Golubica označuje prestanak općega potopa. Mojsijev zakon golubicu proglašava čistom životinjom. Stoga se ova ptica prinosi u obredu očišćenja nakon rođenja djeteta. Blažena Djevica Marija, kao prečista Majka Sina Božjega, nije imala tu obvezu, ali je, dokazujući uzoran primjer izvršavanja Božjega zakona, dragovoljno izvršila i taj Mojsijev propis. Najvažnije prikazivanje golubice u vezi je s prikazivanjem Duha Svetoga.

U Rami se do naših dana sačuvala molitva svetomu Juri, Iliji i svetoj Kati, našim *zaštiteljim i braniteljim*, da nas zaštite i obrane od triju strašnih bičeva: *od kuge, glada i rata, od munje, grada i zla vrimena.*[36]

U grudskome kraju štovanje svete Katarine posebno je rašireno. Kazivači u tome kraju kazuju molitve o svetoj Katarini.[37]

4. Versificirane legende

Legenda o svetoj Katarini potječe iz latiničnoga rukopisa časnih sestara Svete Marije u Zadru s kraja XV. stoljeća. Tu su legendu zadarske redovnice u koru recitirale na dan svete Katarine. Versificirane legen-

34 Tihana Šušić zapisala je 25. travnja 2008. god. u zaseoku Maslići kod Zagvozda. Ispripovjedila joj je Kata Maslić, djev. Brnas, rođ. 1935. godine. Kazivačica je iznimno pobožna žena. Zapisivala je molitve koje je čula od svoje majke, ali i od svećenika koji su joj zapisivali molitve vezane za određene svetkovine. Ona je te molitve sačuvala i još uvijek proširuje svoje zapise novim tekstovima. Rkp. FF ST, sv. 2011., Z.

35 Sveta se Barbara u hrvatskoj tradicijskoj baštini uspoređuje s golubicom. Vidi: *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike*, sastavio Krešimir Mlač, Matica hrvatska, Zagreb, 1972., str 116. – 117.

36 Vidi: Marko Dragić, *Duša tilu besidila (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine)*, Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997., str. 157.

37 Vidi: *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine: lirika, epika, retorika*, prir. Marko Dragić, Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine u 100 knjiga, Matica hrvatska i HKD „Napredak", Sarajevo, 2006, str. 324. – 326.

de o ovoj svetici nalaze se u *Korčulanskoj pjesmarici* (XV. stoljeće) i u *Budljanskoj pjesmarici* (XVII. stoljeće).

Lirske pjesme pjevaju o svetoj Katarini kojoj je otac, kralj, rano umro. U Katarinu se zaljubio poganski kralj. Htio je Katarinu dovesti u svoj dvor, ali pod uvjetom da ona napusti Kristovu vjeru. Katarina je radije odabrala smrt i kralj je naredio da joj odrube glavu, a tada: *Divičanska krv se lila, / u ruže pritvorila. / Rumene su ruže cvale, / cilom svitu mirisale…*[38]

U mnogim krajevima Hrvatice i Hrvati i danas pripovijedaju versificirane legende o svetoj Katarini:

„Sveta Kato bolesnice,
bole l' te one rane
što su nožin isparane
i dušon ispirane?“
Prosili je svi su kralji
i ostali generali.
Kralj je uze zarukovat,
pa je vodi niz dvorove.
Nutka lipi dvora,
nakićenih, narešenih.
„Al' se voliš moja ljuba zvati,
ali voliš devet godina
u tamnici tamnovati?“
„A ja volim i devet godina
u tamnici stati,
neg' se tvoja ljuba zvati!“
„Brže sluge poletite,
pa tamnicu otvorite,
u nju Kaju zatvorite!“
Tu izišlo brzo godinicu dana.
„Brže sluge poletite,
pa tamnicu otvorite,

38 Vidi: *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine…*, str. 324. – 326.

Kaji kosti izbacite,
nek' se sunca nagrijaju
i miseca nasijaju."
Brže sluge poletile,
pa tamnicu otvorile.
Kad su sluge pred tamnicu,
sva tamnica ko' Danica.
Kaja kleči ko' Divica,
ona bile knjiga štije.
anđel joj sviću svitli.
Brže sluge poletile,
pa su kralju kazivale.
Kralj sve nije virova,
nego otiša pa vidija.
Kad je kralj pred tamnicu,
sva tamnica ko' Danica.
Kaja kleči ko' Divica,
ona bile knjige štije,
anđel joj sviću svitli.
Kralj je uze zarukovat,
pa je vodi u dvorove.
„Nutkaj lipi dvora,
nakićenih, narešenih.
ali voliš na mač stati,
al' se voliš moja ljuba zvati?"
„I ja volin na mač stati,
neg' se tvoja ljuba zvati!"
„Brže sluga poletite,
pa vi mače naoštrite
na nji Kaju navalite!"
Brže sluge poletile,
pa mače naoštrile
na nju, Kaju navalile.
Kaja klekla na kolina,

moli Boga Gospodina:
„Pusti, Bože, malo groma,
da ubije kralju kola!"
I pušta Bog malo groma
da ubije kralju kola.
Tu ne pade kapi krvi,
već tu pade kapi mlika.
Eto svitu svemu lika.
„Mene Isus zarukova,
ni prstenon ni jabukon,
zadanija svojon paron."
Amen. [39]

U toj versificiranoj legendi, satkanoj od sedamdeset stihova, prevladava simetrični osmerac s cezurom koji je u pisanoj književnosti stih starije hrvatske književnosti i književnosti od ilirizma do Šenoina doba. Niz osmeraca prekidan je šestercem (*Nutka lipi dvora*), sedmercem (*I dušon ispirane*), devetercem (*Ali voliš devet godina*), desetercem (*A ja volim i devet godina*), pa i dvanaestercem (*tu izišlo brzo godinicu dana*). U pjesmi nalazimo tehnike svojstvene usmenoj književnosti koje omogućuju lakše pamćenje, ali i reproduciranje stihova: stalni epiteti u opisu dvora (*lipi dvora / nakićenih, narešenih*), nailazimo na ponavljanja (*Brže sluge poletite / tamnicu otvorite* ili *Ona bile knjige štije / anđel joj sviću svitli /* ili */ Sva tamnica ko' Danica / Kaja svitli ko' Divica*), također nailazimo i na sintaktički paralelizam (*Al' se voliš moja ljuba zvati / ali voliš devet godina u tamnici tamnovati? / a ja volim i devet godina / u tamnici stati / neg' se tvoja ljuba zvati!* ili *Pa mače naoštrite / Pa tamnicu otvorite*).

Sadržajno se pjesma može podijeliti na tri dijela. Prva četiri stiha jesu obraćanje vjernika svetici s pitanjem: „Bole li je rane?" Već peti i šesti stih govore o njezinoj ljepoti te su je prosili i *kralji* i *generali*.

39 Riti Marinković ispripovjedila je u Splitu u travnju 2004. godine Pera Bilić (rođ. 1938. godine, djev. Jukić). Rođena je u selu Bračevići. Živi u Splitu. Kazivačica je nepismena. Rkp. FF ST, sv. 2008., D.

Drugi dio započinje kraljevom prosidbom Kate, no završava tamnicom u koju ona treba biti zatvorena devet godina.[40] Nakon godinu dana kralj dolazi po njezine kosti, no ona je živa te je čak i anđeo pored nje.

Treći dio započinje ponovnim kraljevim prošenjem Kate, ali ga ona ponovno odbija. Kralj zapovijeda slugama da naoštre mačeve. Međutim na Katinu molbu Bog šalje grom koji *ubije kralju kola.* Tri dijela legende funkcioniraju kao formule, uokvireni uzorci u kojima je važno znati gdje što dolazi jer i to pomaže lakšemu pamćenju djela.

Od figura misli nalaze se primjerice usporedbe: *tamnica ko' Danica*, a *Kata ko' Divica*.

U Prološcu Donjem kod Imotskoga usmenom je komunikacijom sačuvana legenda:

Sveta Kate vlasti i oblasti,
pošalji nam svete masti.
Da se masti namažemo,
da se grija pokajemo.
Umri Kati otac kralj,
osta Kata sirotica,
svih kršćana pomoćnica.
Kad toraču Šećer kruna,
pa on ode toj kraljici,
svitloj zvizdi, toj danici.
Majka Katu dozivala:
„Kćeri moja, Kate sveta,
tebe gleda srića tvoja,
Srića tvoja, Šećer kruna.“
Ljuto Kata odgovara:
„Biž' od mene, majko stara,
ja se neću udavati,
niti u grij upadati.“
Kad to začu Šećer kruna,
pa on slugam' naređuje:
Brzo sluge poletiše,

40 Broj devet u kršćanstvu je anđeoski broj jer simbolizira devet anđeoskih korova.

u tamnicu nju metnuše.
Neka tamni dvanaest dana,
sve tamneći, ne jedući.
Tamni Kata dvanaest dana,
ne idući, ne pijući.
Šećer kruna naređuje:
„Od tamnice vrata otvorite.
Iz tamnice kosti izbacite."
Od tamnice vrata otvoriše,
sva tamnica sjaje ko danica.
Sidi Kata kano sunce,
na krunicu Boga moli,
a kod Kate križ, vode i soli.
Tada sluge poletiše,
Šećer kruni kazivaše.
Šećer kruna govoraše:
„Brzo sluge poletite,
iz tamnice ju izbacite.
Na kola je vi bacite,
na britvam' je raznesite."
Brzo sluge poletiše,
na kola je postaviše,
na britvam je raznesoše:
Isus Kati govorio:
„Trpi, Kate, muku za me,
trpio sam i ja za te."
Bog po sve vike vikova,
amen.[41]

Slična legenda sačuvana je i u zadarskome kraju:

Sveta Kaja, sveta bila
pa se ne ti udavati,

41 Aniti Cvitković Karin 2008. godine ispripovjedila je Dara Divić, djev. Vujčić, rođ. 1934. godine, živi u Glavini Donjoj, selu Imotske krajine. Istovjetnu pjesmu znaju i u Prološcu Donjem kod Imotskoga. Rkp. FF ST, sv. 2008., D.

ni za grije poznavati.
Seser prosi na sve strane,
od otalen Irudane.[42]
„Vidiš tute vaik stati,
neg se moja žena zvati."
„Volim ode vaik stati
neg' se tvoja žena zvati.
Mene j' Gospa zaručila,
a Isus mi prsten dava
da ga nosim u raspašću."
Kad je kralj razumija,
on je slugan naredija:
„Ajte, sluge, odšetajte
i kola naperite
i ustre naoštrite
i Kaju na ustre raznesite
i u tavnicu je stavite.
Neka tavni devet ravni."
Kad se navršilo devet
godinica ravni:
„Ajte, sluge, odšetajte,
one kosti izvadite.
nek' se sunca nasunčaju
i miseca nagledaju."
Kad su sluge došle prid tavnicu,
sva j' tavnica ka danica.
U njoj sidi Kaja ka divica,
Misecon se opasala,
zvizdon kapu napuljala.

42 Irud (Irudan) u hrvatskoj je tradiciji kralj Herod. Po predaji sveti Ivan Krstitelj i Herod bili su prijatelji. Kada je Herod za ženu uzeo ženu brata Filipa Herodijadu (Irudicu), sveti ga je Ivan ukorio. Tada je Herod svetoga Ivana utamničio. Na proslavi Herodova rođendana plesala je Irudičina kći iz prvoga braka. Zadivila je Heroda i on joj je obećao ispuniti želju. Kako ona nije znala, pitala je majku, a ona joj je rekla da traži glavu Ivana Krstitelja. Ljudi su vjerovali kada grmi da se ispod oblaka sakupe zle sile i zato su izgovarali ovu molitvu.

anđeli joj svićon svitle.
Prid njon puna trpezica,
kruva pribiloga
i mesa debeloga.
Kad su tako opazile,
sluge natrag usprednile.
„A, moj kralju, gospodaru,
da ti kažem jedno čudo.
Kad smo došli prid tavnicu,
sva tavnica ka danica.
U njoj Kaja ko divica,
anđeli joj svićon svitle,
a ona bile knjige štije.
Misecon se opasala,
zvizdon kapu napuljala."
Kad je kralj razumija,
on je slugan naredija:
„Ajte, sluge, odšetajte
i vi peć ugrijte,
Kaju u peć zaprećite."
Kad to Kaja oču,
Kaja Boga zavapija:
„Bože mili, ako gine tilo moje,
nek' ne gine duša moja.
Al' ti pusti tio rosu,
da zaladi oganj vatre."
Kad joj ništa ne mogaše,
u more je uvališe,
a oko nje se anđeli savijaše,
na nebesa je odnesoše.
Sine Božji, budi 'valjen
Po sve vika. Amen.[43]

43 Zapisala studentica Filozofskoga fakulteta u Splitu č. s. Katarina Nekić u Zadru 2004. godine. Ispripovjedila joj je Marija Brković, djev. Perković, rođena 1921. godine. FF ST, 2004. S.

5. Katarinine lamentacije

Lamentacije (naricaljke, tužaljke, tužbalice) poznate su još od najstarijih civilizacija. Drevni Egipćani i Mezopotamci pjevali su himne tužaljke.[44] Naricaljke su pjesme koje se *nariču* nad pokojnim. Izrazito su bolne, ali i dostojanstvene. Naricaljke su komponirane osmercima ili desetercima. Iznimno tužan lirski učinak postiže se višestrukim uporabama asonancija, prigodnih lirskih epiteta, anafora, metafora, alegorija i drugih stilskih figura.

Neke hrvatske tužaljke biblijske su provenijencije.[45] Najpoznatije su Jeremijine tužaljke. U hrvatskoj tradicijskoj kulturi do naših dana sačuvan je znatan broj Gospinih lamentacija. Osobito štovanje svete Katarine dokazuju i Katarinine lamentacije, a u njima se nalaze motivi Gospinih lamentacija. U Katarininim lamentacijama ogleda se njezina hrabrost i predanost Isusu Kristu. O tome svjedoči i suvremena lamentacija iz Hutova u Hercegovini u kojoj anđeo *s onu stranu svita* pita svetu Katu: *Bole li te rane tvoje?* Ona odgovara da je ne bole njezine rane, već je boli srce za Isusom, sinom Marijinim:

Sveta Kata Boga moli,
svetu crkvu hodi.
Anđeo je pita,
s onu stranu svita:
„Katarino, mučenico,
Isusova zaručnico,
Bole li te rane tvoje?“
„Ne bole me rane moje,
već me boli srce moje,
za Isusom, sinom Marijinim.
Židovi ga odvedoše,
na nožima raznesoše.
Anđeli s neba sletiše,

44 Vidi: Marko Višić, *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Naprijed, Zagreb, 1993., str. 9.
45 Usp. Stipe Botica, *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, Vlastita naklada, Zagreb, 1995., str. 94.

svetu krvcu skupiše.
U kalež je mećaše
i pred Boga nosiše."
Sam dragi Bog govori:
„Ko ovu molitvu tri puta,
na dan izmoli,
tri ću mu duše otkupiti
očevu, majkinu i njegovu.
Amen."[46]

Višestruke rime (*abccddeeefgggggghijkl*) toj pjesmi daju melodičnost, ritmičnost i harmoničnost te pojačavaju emocionalnost pjesme. Pjesmu karakterizira i iznimna lirska slikovitost. Bliskost sa sveticom ogleda se u zamjenicama *tvoje, moje, moje,* a vremensku bliskost izražava se aoristima: *odvedoše, raznesoše, sletiše, skupiše, mećaše, nosiše.*

U Gospinim lamentacijama Gospi dolaze Petar i Pavao, ili anđeli, ili Petar i sveti Nikola, ili arkanđeo (*arandijo*) Mijo. Katarini dolazi Mijo *arandijo*:

Sveta Kata na polju klečaše.
K njoj dolazi Mijo arandijo,
pa je svetoj Kati govorio:
„Sveta Kate, bole li te rane,
što su nožem izrezane
i vrućim čavlem priticane
i soli posipane?"
Njemu sveta Kata govoraše:
„Ne bole me moje ljute rane,
što su nožem izrezane,
vrućim čavlem priticane,
već me bole Isusove rane!
Onuda su Isusa proveli,
svetu su mu krunu sakrili,

46 Dajana Vukojević zapisala je 2010. godine. Ispripovjedila joj je Antonija Vukojević rođena 1935. godine u Hutovu. Rkp. FF MO, sv. 2010., D.

a trnovu na glavu metnuli.
Iz trnove krvca poštrapaše,
po kamenu, po drvetu.
Doklen krvca dopiraše,
kamenje se topijaše,
A drveća raspadoše,
od Milosti Isusove!"
Tu je anđeo slijetao
Svetu krvcu iskupljao,
ukitiše, iskitiše,
u vijence izvijaše.
Na nebesa iznosaše,
nebesa se rastvoriše,
anđeli se pokloniše,
sveta krvca posvećena,
po narodu podijeljena!"
Oj Isuse, budi hvaljen
po sve vijeke vjekova, Amen! [47]

Narodni pjesnik arkanđela Mihovila naziva *Mijo arandijo*. Stoga pokatkad kazivači govore *Mijo Andrija*. Cijela je pjesma prepuna dramatičnosti kakvu karakteriziraju pjesme koje se u dubokoj pokornosti i pobožnosti šapuću na Veliki petak.

U Katarininim lamentacijama nalaze se stihovi u kojima ova svetica govori kako je ne bole njezine nego Isusove rane:

Sveta Kata Boga moli,
svetu crkvu hodi.
Anđeo je pita
s onu stranu svita:
„Katarino mučenico,

47 Marija Raguž zapisala je 2003. godine u Dubravama kod Stolca. Pripovijedali su joj: Vida Marić (rođ. 1932., nije se udavala), Janja Raguž (dj. Marčinko, rođ. 1930.), pok. Ana Vujnović (1910. – 2005.), pok. Mara Pažin (1914. – 2003.). Rkp. FF MO, sv. 2008., D.

Isusova zaručnico,
bole li te rane tvoje?“
„Ne bole me rane moje,
već me boli srce moje
za Isusom, sinom Marijinim.
Židovi ga odvedoše,
na nožima raznesoše.
Anđeli s neba sletiše,
svetu krvcu skupiše.
U kalež je mećaše
i pred Boga nosiše.
Sam dragi Bog govori:
„Ko ovu molitvu tri puta
na dan izmoli,
tri ću mu duše otkupiti,
očeva, majkina i njegova. Amen.[48]

6. Koledanje

Koledarski ophodi i pjesme odvijali su se i još se ponegdje odvijaju samo u iznimnim prigodama na blagdane: sv. Martina, sv. Katarine, sv. Barbare, sv. Lucije; na Badnju večer, sv. Stjepana, sv. Ivana, Silvestrovo, Novu godinu, Tri kralja, Uzašašće. Koledanje na blagdan sv. Katarine, uz ostalo, afirmira štovanje te svetice u Hrvata. Primjerice na Korčuli se koleda na blagdan sv. Kate, ali samo u onim domovima u kojima živi imenjakinja svetice. Koledari su s feralićima prolazili gradskim ulicama, a nakon pjesme dobivali su poklone. Danas se taj običaj održao u mjestu Žrnovo, nedaleko od grada Korčule, a koleda je nešto izmijenjena:

Došli smo vam navistiti,
Katarine krsno ime,
jer bijaše Bogu mila
i njegova zaručnica.

48 Ana Tafra zapisala je 2011. god. u Svinišću, a ispripovjedila joj je Mila Brstilo, rođ. Tafra, rođena 1954. godine. Rkp. FF ST, sv. 2011., S.

Katarine nima doma,
u crkvi je, moli Boga.
Kada Kata dođe doma,
mati će joj govoriti:
„Kato, Kato, kraj te prosi,
od zlata ti krunu nosi."
„Jesan li ti, majko, rekla,
prin nego san razum stekla,
da se neću udavati,
ni za muža nika' znati."
A sa' ka' smo dovršili,
Katarine sveto ime,
darujte nan, gospodari,
šta van kažu vaši stari.
Do sto lita da živite,
mirni, zdravi i bogati.
Sve van reslo, sve van cvalo,
po sve vika, vika! Amen![49]

Tom koledom navješćuje se Katarinino krsno ime jer je bila mila Bogu i postala njegova zaručnica. Katarina nije doma zato što je u crkvi i Boga moli. Lajtmotiv pjesme jest Katarinino odbijanje udati se za kralja jer je ona dala zavjet Bogu.

U Kaštelima su se pripravljali bobići koji su se davali onima što su dolazili *kolendavat* na Svetu Katu.[50]

7. Legenda o kreševskome kipu svete Kate

Legenda o kreševskoj sv. Kati vjerojatno je jedna od najpoznatijih legenda vezanih za ovaj grad iako je se sjeća sve manji broj osoba. Nešto

49 Josipi Favro 2007. godine ispripovjedila je Sani Sardelić, djev. Skokandić, rođ. 1970. godine. Njoj je prenijela baka Slavka Skokandić, djev. Šale, rođ. 1921. godine. koja živi u Žrnovu. Kazivačica Sani završila je studij komparativne književnosti i filozofije, a od 2006. godine kustos je u Gradskome muzeju u Korčuli. Rkp. FF ST, sv. 2007., S.

50 Ana Carev zapisala je 2010. godine. Ispripovjedio joj je Tonči Rokov, rođen 1950., predsjednik Vatrogasnoga društva u Kaštelima. Rkp. FF ST, sv. 2010., S.

više o tome znaju stariji stanovnici, dok mlađi samo znaju nešto „o nekom kipu, kako su ga nosali“, ali ne znaju detalje.

Ova je legenda svojevrsno svjedočenje o pobjedi puka koji nije imao prava glasa i koji je bio potlačen, ali je uspio pobijediti u bitki, i to zahvaljujući miješanju više sile:

U doba Turaka, kako su oni koristili bilo kakvu priliku da napakoste katolicima, načuli su kako u katoličkoj crkvi boravi najljepša cura (a ustvari je i to neko izmislio) pa su je poželjeli za se. Kad su se nekom prilikom zapili, odluče je ukrast' pa su odnijeli kip iz crkve na brdo iznad Kreševa da im ona kao poslužuje jelo i piće, a sve to da se narugaju kršćanima i da ih ponize. Al' nisu se uspjeli ni počet iživljavat kad je kip oživio i počeo prijetiti Turcima koji su od straha pobjegli glavom bez obzira. Kršćani su kip vratili u crkvu slaveći svetu Katu i moleći se.[51]

Zaključak

Sveta Katarina Aleksandrijska u kršćanskoj je tradiciji poznata i kao sveta Katarina Sinajska. Aleksandrijska se naziva zato što je rođena u Aleksandriji, a Sinajska zato što su anđeli njezino tijelo nakon mučeničke smrti prenijeli i pokopali na Sinaju. Nebeska je zaručnica Isusa Krista i jedna od četrnaest pomoćnica i pomoćnika Božjih. Štuje se kao svetica i mučenica u zapadnoj i istočnoj Crkvi. Također je štuju i anglikanci i luterani. Zaštitnica je djevojaka, žena, filozofa, teologa, prosvjetnih djelatnika, studenata, izdavača knjiga, viših škola, knjižnica.

U vrijeme turske okupacije na blagdan svete Katarine Hrvati u Bosni i Hercegovini organizirali su masovne ženidbe kako bi izbjegli pravo prve bračne noći. Taj običaj održao se do šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, osamdesetak godina nakon odlaska Turaka iz Bosne i Hercegovine.

U hrvatskoj katoličkoj duhovnosti za svetu Katarinu u naše vrijeme vezuju se mnogobrojne izreke, molitve, versificirane legende i lamentacije. Petnaestak suvremenih primjera prvi je put doneseno u ovome

51 Gordana Vujica zapisala je 4. kolovoza 2007. u selu Drežnice kod Kreševa, a ispripovjedio joj je Marko Đerek (rođ. 1936., selo Drežnice, Kreševo). Rkp. FF MO, sv. 2007., D.

radu. Zapisi su nastali kao plod terenskoga rada u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Svi ti primjeri imaju estetsku i životnu funkciju, a neki od njih imaju antologijsku vrijednost.

Literatura

- *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.
- Botica, stipe, *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, Vlastita naklada, Zagreb, 1995.
- Dragić, Marko, „Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata", *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, br. 3, Split, 2008., str. 414. – 440.
- Dragić, Marko, „Koledanje i veselanje u hrvatskoj tradiciji", *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu*, br. 1., Split, 2008., str. 21. – 43.
- Dragić, Marko, *Duša tilu besidila (Hrvatske pučke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine)*, Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1997.
- *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine: lirika, epika, retorika*, prir. Marko Dragić, Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine u 100 knjiga, Matica hrvatska i HKD „Napredak", Sarajevo, 2006.
- Ivanišević, Frano, *Poljica, narodni život i običaji*, reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split, 1987.
- *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*, prir. Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
- Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću: Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995.

- Škrobonja, Ante, *Sveti od zdravlja: Ilustrirani leksikon svetaca zaštitnika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.
- Višić, Marko, *Književnost drevnog Bliskog istoka*, Naprijed, Zagreb, 1993.
- *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike*, sastavio Krešimir Mlač, Matica hrvatska, Zagreb, 1972.
- „Život sv. Katarine", *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, prir. Vjekoslav Štefanić i sur., PSHK, knj. 1., Zagreb, 1969.

Izvori

- Rkp. FF Split (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost i Hrvatsku tradicijsku kulturu u europskom kontekstu Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu)
- Rkp. FF Mostar (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost i Hrvatsku tradicijsku kulturu u europskom kontekstu Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru)
- Vl. rkp. zb. (Vlastita rukopisna zbirka)

***

Navedene su rukopisne zbirke nastale kao rezultat izvornih terenskih zapisa što ih je načinio autor ovoga članka kao i zapisa studenata filozofskih fakulteta u Splitu i Mostaru kojima je on bio mentorom pri izradbi seminarskih, završnih i diplomskih radova iz kolegija Hrvatska usmena književnost i Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu. (Oznaka D znači diplomski rad, Z – završni rad, S – seminarski rad.)